

10/02/2022

Սույն թվականի փետրվարի 10-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի նախաձեռնությամբ տեղի ունեցավ ականավոր լեզվաբան, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Էդ. Աթայանի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված գիտաժողով:

Բացման խոսքով հանդես եկավ ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի վարիչ, բ.գ.դ., պրոֆ. Վ. Գ. Համբարձումյանը՝ ողջունելով մասնակիցներին և մաղթելով հետաքրքիր ու արդյունավետ քննարկումներ:

Գիտաժողովին մասնակցում էին հյուրեր գիտակրթական տարբեր հաստատություններից, Էդ. Աթայանի աշակերտներ, ասպիրանտներ, այդ ոլորտի հայտնի լեզվաբաններ (բ.գ.դ., պրոֆ. Ա. Բարլեզյանը, բ.գ.թ., դոց. Հ. Հակոբջանյանը, բ.գ.թ. Ա. Սուվարյանը, դասախոս Ս. Գալստյանը և ուրիշներ): Ներկա էր Աթայանի այրին՝ տիկ. Ջեմմա Բեջանյանը, որ ներկաներին նվիրեց Աթայանի՝

վերջերս լույս տեսած գրքի օրինակներ:

Անվանի լեզվաբան-փիլիսոփայի կյանքին և գիտական գործունեությանը նվիրված զեկուցումով հանդես եկավ բ. գ. թ. դոց. Մ. Ա. Սարգսյանը: Աթայանի լեզվափիլիսոփայական տեսության մի քանի կողմերի անդրադարձավ բ. գ. թ., դոց. Գ. Գյուլգասյանը:

Այնուհետև եղան այլ զեկուցումներ, որոնցով հանդես եկան բ. գ. թ. Ա. Ս. Գալստյանը, բ. գ. թ. Տ. Դալալյանը, բ. գ. թ. Ս. Հարությունյանը, որոնք լավեցին մեծ հետաքրքրությամբ: Ջեկուցողները տարբեր կողմերից անդրադարձան Էդ. Աթայան գիտնականի, փիլիսոփայի, լեզվաբանի, դասախոսի և կրթության կազմակերպչի կերպարին

Ամփոփելով համաժողովի արդյունքները՝ Վ. Գ. Համբարձումյանը նշեց. «գիտաժողովը յուրօրինակ հարգանքի տուրք է՝ ևս մեկ անգամ վերհիշելու, մեծարելու մեծ գիտնականին, ներկայացնելու նրա գիտական ժառանգության հիմնական բնագավառները՝ լեզվաբանություն, նշանագիտություն, փիլիսոփայություն և այլն»:

Հանդիպումը անցավ ջերմ քարեկամական մթնոլորտում՝ քննարկում, հետաքրքիր ելույթներ, դիտարկումներ, հուշեր:

[Մեկուկես շաբաթ անց ցավալի գույժ եղավ «Լեզու և լեզվաբանություն» հանդեսի խմբագրական կազմի անդամ. պրոֆ. Արամ Կարապետի Բարլեզիզյանի երկրային կյանքի ավարտի մասին՝ մեծ կորուստ հայ լեզվաբանության, մեզանում հայ-ֆրանսիական լեզվական առնչությունների լավագույն հետազոտողի]:

23/02/2022

1999 թվականին ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի գլխավոր համաժողովի նստաշրջանի որոշմամբ ընդունված Մայրենի լեզվի միջազգային օրը, որն աշխարհում նշվում է որպես մայրենի լեզուների իրավունքների ճանաչման և գործածության աջակցման օր, Հայաստանում նշվում է 2005 թ. ի վեր:

Հայոց լեզվի հիմնախնդիրներին էր նվիրված ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի և Գավառի պետական համալսարանի նախաձեռնած «Մայրենիի ուսումնասիրության և ուսուց-

ման արդի խնդիրներ» խորագրով միջազգային առցանց գիտաժողովը, որ հրավիրվել էր Մայրենի լեզվի միջազգային օրը՝ փետրվարի 21-ին: Մասնակցում էին ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի, այլև աշխարհի մեկ տասնյակից ավելի երկրների լեզվաբան-հայագետներ և գործիչներ:

Բացման խոսքով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի տնօրեն, Բ. Գ. Պ. Վ. Կատվալյանը:

Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության անունից օրհնության խոսք հղեց գերաշնորհ Տ. Շահան արք. Սարգիսյանը:

Ողջույնի խոսքով հանդես եկան ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հումանիտար գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Յու. Սուվարյանը, պետական-քաղաքական գործիչ, ՀՀ սփյուռքի նախկին նախարար Հ. Հակոբյանը, ՀՀ լեզվի կոմիտեի նախագահ, Բ. Գ. թ. Դ. Գյուրջինյանը, ԳՊՀ ռեկտոր, իրավ. գ. ղ. պրոֆ. Ռ. Հակոբյանը:

Սորբոնի համալսարանի արևելյան լեզուների և քաղաքակրթությունների պետական ինստիտուտի հայագիտութ-

յան ամբիոնի վարիչ, պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ Ա. Տոնապետյան-Դեմոպուլոսը (Ֆրանսիա) իր ելույթում տեղեկացրեց, որ ինստիտուտում կարողացել են հիմնել «Հայագիտություն» մասնագիտությամբ մագիստրոսական դրամաշնորհային ծրագիր, որի առարկայական ցանկը ներառում է արևմտահայերենը, հայ գրականությունը, սփյուռքագիտությունը:

Միլանի համալսարանի պրոֆ. Անդրեա-Սկալան (Իտալիա) ներկայացրեց Ֆլորենցիայի Բարբառո՝ որպես ժամանակակից իտալերենի կազմավորման հիմք, անդրադարձավ բարբառների գերակայությանը, գրական լեզու, բարբառ առնչություններին՝ մանրամասն դիտարկելով մարզային իտալերեն և ստանդարտ իտալերեն հարաբերակցությունները:

Ս. Պետերբուրգի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետի Կենտրոնական Ասիայի և Կովկասի ամբիոնի ավագ դասախոս, «Մեր գործը» դաշնային թերթի խմբագիր Դոնարա Մկրտչյանը (ՌԴ) խոսեց Պետերբուրգի համալսարանում գրաբարի, հայ գրականության դասավանդման, հայագիտա-

կան և հայերենագիտական միջազգային գիտաժողովների կազմակերպման մասին՝ որպես հայ ինքնության պահպանման գրավականներ, նաև առաջարկեց հոդվածներ ներկայացնել իր խմբագրած թերթին:

«Ազդակ» օրաթերթի գլխավոր խմբագիր Շահան Գանտահարյանը (Լիբանան) իր ելույթում կարևորեց նման հանդիպումները՝ հայագիտության ոլորտի տարաբնույթ խնդիրները վերհանելու և համահայկական ներուժը համախմբելու տեսանկյունից:

Արցախի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի դեկան Լ. Մարգարյանը անդրադարձավ լեզվաքաղաքականության արդիական հարցերի:

Լ. Ապաճեանը (Սիրիա) նշեց, որ Սիրիայի հայ համայնքի կրթամշակութային խնդիրները էապես տարբերվում են մյուս համայնքների խնդիրներից. հայկական դպրոցների գործունեության կազմակերպումը տեղի է ունենում հայկական եկեղեցիների, ազգային կուսակցությունների, հասարակական, մշակութային, հայրենակցական, բարեգործական կազմակերպությունների և միությունների միջոց-

ներով ու ջանքերով: Շեշտեց, որ կրթական կյանքի կարևոր խնդիրներից են դասագրքերը, ուսուցիչների վերապատրաստումը և սերնդափոխությունը, ծրագրերը, մեթոդական ուղեցույցները:

Ա. Պուլույյանը (Լիբանան) ներկայացրեց Լիբանանում Համազգային հայ կրթական և մշակութային միության հովանավորությամբ գործող դպրոցներից մեկի խնդիրները, ծրագրերը: Նշեց, որ հիմնական խնդիրը հայերենի ուսուցիչ գտնելն է, քանի որ աշխատավարձը չնչին է, ուշադրություն հրավիրեց նաև դասագրքերի և ուսումնական ծրագրերի, մանկական նոր գրականության պակասի խնդիրներին: Տեղեկացրեց, որ փորձել են ստեղծել մայրենիի առցանց դպրոց 3-99 տարեկանների համար, դասավանդում են հայերենի քերականություն, գրականություն, պատմություն, մշակույթ:

Ա. Պազգալյանը (Կանադա) նշեց Մոնրեալում հայերենի ուսուցման խնդիրների մասին: Երկրում 40 հազար հայ կա, սակայն հայկական դրպրոց է հաճախում ընդամենը 3 հազար երեխա, կանադահայ երիտասարդության լեզվա-

մտածողությունը ցավալիորեն արդեն հայերեն չէ:

Գդանսկի հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտից Հ. Մադաքյանը (Լեհաստան) նշեց, որ լեհահայ համայնքում խնդիրները գրեթե նույնն են, ինչ սփյուռքի մյուս համայնքներում: Մայրենին նահանջ է ապրում, ամենօրյա դպրոցներ չկան, կան միայն մեկօրյա դպրոցներ: Ընտանիքներում ևս մայրենին նահանջում է, քանի որ ծնողները ևս խոսում են օտար լեզվով:

Կրասնոդարի Հովհ. Թումանյանի անվան հայկական մշակութային-լուսավորչական կենտրոնի տնօրեն Ե. Հարությունյանը (ՌԴ) խոսեց աշխարհի ամենաստվար հայ համայնքի՝ Կրասնոդարի մոտ մեկ միլիոնանոց համայնքի մասին, որտեղ, այդուհանդերձ, ամենօրյա դպրոցներ գրեթե չկան, կան մեկօրյա կամ երկօրյա: Կան մշակութային միություններ, որոնք փորձում են պահել հայկականությունը: Հիմնական խընդիրը դասագրքերն են: Անհրաժեշտություն կա ստեղծել այնպիսի գրքեր, որոնք ռուսախոս երեխայի համար խրթին չլինեն և նպաստեն նրա՝

երբևէ հայրենիք վերադառնալուն:

Շահեկան ելույթներ ունեցան նաև ՀՊՄՀ բանասիրության ֆակուլտետի դեկան, բ. գ. դ., պրոֆ. Ա. Գալստյանը, ԳՊՀ բանասիրական ֆակուլտետի դեկան, բ. գ. թ. Թ. Ասոյանը, Ֆրանսիայի Լը Ռենսի Դպրոցասեր վարժարանի ուսուցչուհի Ն. Պարուճյանը, բ. գ. թ. Հ. Զաքարյանը և այլք:

Ավելի քան չորս ժամ տևած առցանց գիտաժողովում ելույթ ունեցողների և մասնակիցների ներկայանալի կազմը մեկ կարևոր և նվիրական խնդրի շուրջ էր համախմբված, այն է՝ թե՛ մայր հայրենիքում, թե՛ Արցախում և թե՛ սփյուռքում հայոց լեզվի ուսուցման և նրա հետ սերտորեն շաղկապված հայապահպանության հարցը:

Իրենց ամփոփիչ ելույթներում Յու. Սուվարյանը, Հ. Հակոբյանը և Վ. Կատվալյանը գոհունակություն հայտնեցին համաժողովի ընթացքի, հնչած դիտարկումների, առաջարկությունների և ծրագրերի վերաբերյալ, արձանագրեցին, որ համաժողովը հեռանկարներ բացեց համահայկական նոր միջոցառումների անցկացման, ծրագրերի իրականացման և արդյունավետ գործակ-

ցության համար: Նշվեց, որ մտքերի փոխանակությամբ հազեցած համաժողովը Մայրենիի օրը իսկապես վերածեց տոնի:

Ա. Վարդանյան
Բանասիր. գիտ. թեկնածու

04/03/2022

Մեծանուն հայերենագետ Հ. Աճառյանի բարբառագիտական հիմնարար աշխատանքները նրա գիտական հսկայածավալ ժառանգության պատկառելի մասն են կազմում: Դրանց թվին են պատկանում նաև 1920-30-ական թթ. սահմանափակ տպաքանակով ապակետիպ եղանակով հրատարակված աշխատանքները՝ «Քննություն Նոր-Ջուղայի բարբառի», «Քննություն Նոր-Նախիջևանի (Խրիմի) բարբառի», «Քննություն Ագուլիսի բարբառի», «Քննություն Մարաղայի բարբառի» և այլն, որոնք գրված են միանգամայն նույն սկզբունքներով ու եղանակով՝ հնչունաբանություն, խոսքի մասեր, բնագիր, բառարան՝ գրաբար-հայերեն, որը դարձել է օրինակ հետագա նման ուսումնասիրությունների համար:

Ինչ խոսք, արժեքավոր այդ աշխատությունների նոր հրա-

տարակությունը հայ բարբառագիտության համար կարեւոր նշանակություն կարող է ունենալ. հիշյալ բարբառների նկարագրությունը, դրանց վերաբերյալ լեզվաբանի դիտարկումները և բերած նյութը, հասանելի դառնալով մասնագիտական ավելի լայն շրջանակներին, իրենց նպաստը կբերեն հայ բարբառների տարբեր հարցերի նորովի մեկնաբանությանը:

Նկատի ունենալով այդ հանգամանքը՝ ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը նախաձեռնել է մեծ բարբառագետի հիշյալ աշխատանքների վերահրատարակումը: 1925 թ. Երևանում հիսուն օրինակով լույս տեսած «Քննություն Նոր-Նախիջևանի (Խրիմի) բարբառի» աշխատանքը վերահրատարակվում է ՀՀ ԳԱԱ հայագիտական ուսումնասիրությունները ֆինանսավորող համահայկական հիմնադրամի աջակցությամբ՝ հրատարակչական, կարելի է ասել, փայլուն աշխատանքով:

08/04/2022

Ս.թ. ապրիլի 8-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվալյանը և Արցախի պե-

տական համալսարանի ռեկտոր Ա. Սարգսյանը կնքեցին Պայմանագիր երկու հաստատությունների համագործակցության մասին, որով նախատեսվում է կրթական, գիտահետազոտական ծրագրերի համատեղ մշակում և իրականացում, գիտական սեմինարների, քննարկումների, գիտաժողովների կազմակերպում, Արցախի համալսարանի և լեզվի ինստիտուտի կառուցվածքային տորաբաժանումների գործակցության խթանում:

18/04/2022

«Շիրակի մարզի բարբառային համապատկեր» ծրագրի շրջանակներում մի խումբ բարբառագետներ ապրիլի 16-ին եղան Շիրակի մարզի Լանջիկ և Քարաբերդ գյուղերում: Բարբառագետներին մարզի բնակիչները պատրաստակամությամբ ընդունեցին:

Նրանք հնարավորություն ունեցան գրառելու ծրագրի հետաքրքրող հարցերի պատասխանները տեղի հնաբնակներից: Ցեղասպանությունից վերապրածների երրորդ սերնդի խոսքում ակնառու է տեղի խոսվածքների ազդեցությունը:

Լանջիկի համայնքապետարանում հավաքվածների խոր-

հրդով այցելեցինք Ալաշկերտի բարբառին տիրապետող տարեցներին՝ նրանցից քաղելու մեզ անհրաժեշտ տեղեկություններ:

27/04/2022

ՀՀ Շիրակի մարզի բարբառային համապատկեր» ծրագրի շրջանակներում 23.04.2022 թ. ուսումնասիրություն կատարեցինք նաև մարզի Մարալիկ, Քարակապ, Սառնաղբյուր համայնքներում:

Բնակիչների հայտնած արժեքավոր տեղեկությունները փաստում են, որ դեռ 1828 թ. Էրզրումից, Բասենից և Ալաշկերտից գաղթածների խոսվածքները մասամբ պահպանել են իրենց բարբառային հատկանիշները՝ իրենց մեջ ներառելով նաև նոր միջավայրում այլ խոսվածքների մի շարք հատկանիշներ:

Կարելի է ասել, որ միջբարբառային խոսվածքների առկայությունն այս դեպքում նույնպես ակնհայտ է: Սակայն արշավախմբի աշխատակիցների կողմից ընտրված հատկանիշների հարցումներին ի պատասխան՝ բարբառախոսները ներկայացնում էին նաև

իրենց մեծերից լսած բառեր և բառաձևեր, քերականական և հնչյունական օրինաչափությունների մասին որոշակի իրողություններ:

Այլ կերպ ասած՝ արտագնա աշխատանքով բարբառագետները աստիճանաբար պարզում են բարբառային վիճակը ՀՀ Շիրակի մարզի տարբեր բնակավայրերում:

06/05/2022

Ս.թ. մայիսի 5-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում տեղի ունեցավ սեմինար, որը վարում էր INALCO (Արևելյան լեզուների և քաղաքակրթության հիմնարկ) համալսարանի ասպիրանտ Սամուել Չաքմաքճյանը (գիտական դեկավար՝ Բ. Գ. դ., պրոֆ. Ա. Տոնապետյան, հետազոտության մասնակիցանդամ՝ Հ. Տեովլեթյան), որը համառոտ պատմեց համալսարանի մասին, ուր իր ուրույն տեղն ունի հայագիտությունը:

Լեզվի ինստիտուտի տնօրինության և արևմտահայերենի բաժնի աջակցությամբ շուրջ մեկ ամիս Ս. Չաքմաքճյանը հետազոտություն է իրականացրել իր ատենախո-

սության՝ «Հայերենի խոսքի ավտոմատ ճանաչում. Հնչյունաբանական և հնչույթաբանական խնդիրներ» վերաբերյալ:

Կատարվել է հայերենի հնչերանգի և շեշտի փորձարկում, ձայնագրվել է 20 մասնակից (10 արևելահայ, 10 սիրիահայ), որոնց տվյալները հետագայում պետք է օգտագործվեն երկտարբերակ համակարգ (արևելահայերեն-արևմտահայերեն) ստեղծելու համար:

Ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվալյանը, կարևորելով միջազգային գիտական կապերը, պատրաստակամություն հայտնեց շարունակելու երկու հաստատությունների միջև համագործակցությունը:

Հանդիպումը անցավ ջերմ մթնոլորտում, ծավալվեց քննարկում, եղան հետաքրքիր առաջարկներ:

14/06/2022

Ս.թ. հունիսի 14-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում տեղի ունեցավ հերթական սեմինար-գեկուցումը՝ «Մրցակից լեզվական միտումների դերը լեզվի համաժամանակյա գործառության և տարածամանակյա փոփոխության մեջ» թեմայով:

Ձեկուցեց ինստիտուտի ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի ավագ գիտաշխատող, ր. գ. թ Ս. Ավետյանը: Նա նշեց, որ մրցակից (հակադիր) լեզվական միտումները, որոնք բոլորն էլ բխում են առավել արդյունավետ հաղորդակցման պահանջից, կարևոր դեր են խաղում լեզվի համաժամանակյա գործառության և տարածամանակյա փոփոխությունների մեջ: Ըստ այդմ՝ նայած, թե որ լեզվում, կամ տվյալ լեզվի տարածամանակային որ տարբերակում այդ միտումներից որ մեկն է տիրապետող դառնում, ըստ այդմ էլ պայմանավորված է լինում այս կամ այն լեզվական փոփոխության ուղղվածությունը: Երբեմն էլ տվյալ լեզվական օրինաչափությունը ձևավորվում է ոչ թե մեկ, այլ մի շարք միտումների և գործոնների գործողության արդյունքում:

Վերջում տեղի ունեցավ հետաքրքիր և արդյունավետ քննարկում:

17/06/2022

2022թ. հունիսի 16-ին և 17-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում տեղի ունեցավ «Ջահուկյանական ընթերցումներ» ամենամ-

յա հայերենագիտական գիտաժողովը: Ձեկուցումներով հանդես եկան ն՝ լեզվի ինստիտուտի գիտաշխատողները, ն՝ ուսումնագիտական տարբեր հաստատությունների՝ ՀՀԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի, ԵՊՀ-ի, ՀՊՄՀ-ի, «Տաթև» ԳԿՀ-ի, Արցախի պետական համալսարանի և Մ. Մաշտոցի անվան Մատենադարանի աշխատակիցներ:

Գիտաժողովին բացման խոսքով հանդես եկավ ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվալյանը: Նա կարևորեց գիտաժողովների դերը գիտության զարգացման, գիտական ձեռքբերումների հանրայնացման դիտանկյունից: Այնուհետև ներկաներին փոխանցվեց ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար Յու. Սուվարյանի ողջույնի խոսքը:

Գիտաժողովում հնչած զեկուցումներն աչքի ընկան թեմատիկ բազմազանությամբ: Դիտարկումները վերաբերում էին հայերենի տարբեր փուլերին և դրսևորումներին, լեզվական ընդհանրական հարցերի: ՀՀ ԳԱԱ թղթ. անդամ Լ. Հովհաննիսյանը (ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ) խոսեց Արցախի բարբառի

թվական անունների մասին: Բ. գ. դ. Վ. Կատվալյանը ներկայացրեց հայերենի բարբառներում պահպանված հինհայերենյան իրողություններ: Բ. գ. թ. Հ. Խաչատրյանի (ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ) զեկուցումը վերաբերում էր Համշենի բարբառի բառաբարդմանը, բ. գ. թ. Հ. Կիրակոսյանի (Մատենադարան) և Լ. Մարգարյանի (Արցախ, ԱՐՊՀ) զեկուցումներն առնչվում էին Արցախի տեղանուններին:

Բ. գ. թ. Ն. Սիմոնյանը (ԼԻ), բ. գ. թ. Հ. Զաքարյանը («Տաթև» ԳԿՀ) և բ. գ. թ. Տ. Դալալյանը (ՀՀ ԳԱԱ ՀԱԻ) անդրադարձան ստուգաբանական հարցերի: Իմաստաբանության թեմայով էին Ա. Ամիրխանյանի (ՀՀԳԱԱ ՀԱԻ), Ս. Գրիգորյանի (ԼԻ), բ. գ. թ. Հ. Թադևոսյանի (ԼԻ) զեկուցումները: Հ. Մարաշլյանի (ԼԻ) և Մ. Ֆելեքյանի (ԵՊՀ) զեկուցումները վերաբերում էին արևմտահայերենի նորաբանություններին: Բ. գ. թ. Ս. Տիոյանը (ԼԻ) և Ա. Ֆիշենկճյանը (ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ) խոսեցին արևմտահայերենում հատուկ անունների տառադարձման, ապա նաև վերաբերականների մեկնաբանման հարցերի շուրջ: Բ. գ. թ. Ֆ. Հակոբյանը (ԼԻ) ներկայացրեց գրաբարի էլեկտրոնային կոր-

պուսի ստեղծման նպատակը և խնդիրները, Բ. Գ. թ. Ս. Հովհաննիսյանը (ԼԻ)՝ երկլեզվության խնդիրը: Բ. Բ. Դ., պրոֆ. Լ. Գ. Բրուսյանը (ԵՊՀ) անդրադարձավ լեզվական հաճությամբություններին միջմշակության խնդիրներին համատեքստում, Բ. Գ. թ. Գ. Գրիգորյանը (ԼԻ) ներկայացրեց չժխտական նախաձեռնություններ, Բ. Գ. թ. Վ. Ներսիսյանը (ՀՊՄՀ) անդրադարձավ ածանցման և ածանցավոր բառերի քննությանը Մ. Աբեղյանի աշխատություններում:

Ձեռագիր քերականության մի «լուծմունքի» (ԺԵ դար) ուսումնասիրության արդյունքների շուրջ արտահայտվեց Բ. Գ. թ. Ս. Սիրունյանը (Մատենադարան): Ն. Հովհաննիսյանը «Մեր լեզուն, խոսքը և տրամաբանությունը» զեկուցմամբ անդրադարձավ հայերեն սպորդած մի շարք օտարաբան և անտրամաբանական լեզվական կառույցների, լեզվամտածողական շեղումների: Դասական հայերենում և որոշիչ հոդի գործածության տիպաբանական որոշ յուրահատկությունների շուրջ Բանախոսեց Բ. Գ. թ. Ս. Ավետյանը (ԵՊՀ):

Գիտաժողովի ընթացքում եղան տարբեր բնույթի հարցեր, մասնակի քննարկումներ, բանավեճ:

Ամփոփելով գիտական երկօրյա համաժողովը՝ Վ. Կատվալյանը նշեց, որ հնչած զեկուցումները վկայեցին կատարված հետազոտական զգալի աշխատանքի մասին, և ներկայացված արդյունքները անշուշտ իրենց նպաստը կբերեն հայերենագիտության հետագա զարգացմանը:

22/06/2022

Կարնո բարբառը կենդանի, գործուն է և որպես հաղորդակցման միջոց է ծառայում Գյումրիում, Շիրակի մարզի բազմաթիվ բնակավայրերում: Մեզ հետաքրքրող բարբառային իրողությունների մասին տեղեկություններ քաղեցինք գյումրեցի Հ. Մելքոնյանից, որը քաղաքում ճանաչված արհեստավոր-թիթեղագործ է:

Մարզի ամենաբարձրադիր գյուղը Լեռնակերտն է, ուր այցելեցինք 88-ամյա Մ. Հովհաննիսյանին: Նա լավ հիշողություն ուներ և պատասխանեց մեզ հետաքրքրող բոլոր հարցերին:

Հայրենյաց գյուղում մեր 93-ամյա բարբառախոս Լիա մայրիկին (նախնիները գաղթել են Կարսից 1828թ.) օգնում էր վերհիշել որդին՝ Գ. Սարոյանը: Հատկապես հետաքրքիր էր Հովհ. Թումանյանի «Սուտասանը» հեքիաթի սկզբի մասի թարգմանությունը Կարսի խոսվածքով: Պարզեիպարզ երևում էր, որ Կարսի խոսվածքը *- ում* ճյուղի բարբառային հատկանիշներ ունի՝ *բերքը է, զարգը է, լալքը է, տալքը է* և այլն:

Հոռոմ գյուղում նույնպես Կարսից գաղթածների 3-րդ սերնդի ներկայացուցիչների հետ աշխատեցինք: Զ. Փարվանյանը մեզ տվեց արժեքավոր տեղեկություններ իրենց խոսվածքին հատուկ բառակազմական միջոցների մասին:

Մեծ եղեռնից հետո Զորավար Անդրանիկի զորքի հետևից Շիրակի դաշտում ապաստանած մշեցիների մի քանի տասնյակ ընտանիքներ իրենց համար գյուղատեղի են ընտրել Ախուրյան գետի Ախուրիկ վտակի երկու ափերը: Այդ ժամանակաշրջանում՝ 1922-1923 թթ. է կազմավորվել բացառապես գաղթականներով բնակեցված Ոսկեհասկ գյուղը: Այդ գյուղում աստիճանաբար

բնակություն էին հաստատել նաև Կարսի մարզի տարբեր գյուղերից բռնագաղթածների՝ նորանոր գերդաստաններ՝ փաստորեն առանձնանալով և գետի տարբեր ափերին առանձին թաղեր հիմնելով: Այդ կերպ մեկուսանալն էր պատճառը, որ տասնամյակներ շարունակ տարիքով մարդիկ անխառն էին պահել իրենց մայրենի խոսվածքները:

Կարսի Փարկիտ գյուղից գաղթածների 4-րդ սերնդի ներկայացուցիչ Վ. Սարգսյանը՝ Էլբակի Ժորժիկի որդին, վստահեցնում էր, որ ինքն անխաթար ներկայացնում է իր ծնողների խոսվածքը: Նրա կինը՝ Ս. Սարգսյանը, մշեցիների թաղում է ծնվել, բայց կարսեցիների թաղ հարս գալով՝ շատ լավ պահել էր իր պապի՝ Մշո Հացիկ գյուղից գաղթած Մեսրոպի մայրենի խոսվածքը:

Ոսկեհասկում տեղեկություններ հավաքեցինք նաև Վարդանի ու Սոֆյայի դուստր Շ. Մուրադյանից: Բարբառին իրողություններին քաջատեղյակ էր Առափի գյուղում ծնված և Ոսկեհասկի դպրոցում աշխատող ուսուցչուհի Է. Նիկոյանը:

Մշո Բոստաքյանդ գյուղի խոսվածքով զանազան տեղե-

կություններ հայտնեց 80-ամ-
յա Լ. Պետրոսյանը:

Պեմգաշեն և Տուֆաշեն գյու-
ղերում մեր բարբառախոսնե-
րը 1828թ. Ալաշկերտից գաղ-
թածների սերունդներն էին:
Նրանց խոսքում ակնհայտ էր
Կարնո բարբառի ազդեցությո-
ւնը:

Մեր աշխատանքը շատ շա-
հեց Արթիկ քաղաքում հար-
գանք վայելող Դավայան ըն-
տանիքի անդամների պատ-
րաստականությունից: 93-ամ-
յա Շ. Դավայանը հիանալի հի-
շողություն ուներ, լավ էր տի-
րապետում Կարնո բարբառին
և անգամ ուղղում էր իր գա-
վակների խոսքում հանդիպող
փոքրիկ անճշտությունները:

Եվ նման գործնական աշ-
խատանքով կարողացանք եռ-
օրյա այցելության շրջանակ-
ներում քաղել մեզ անհրա-
ժեշտ բազմաթիվ տեղեկությո-
ւններ, որ առկա են Շիրակի
մարզի խոսվածքներում: Առ-
ջևում դեռ շատ անելիքներ
կան՝ պարզելու այս յուրօրի-
նակ մարզի բարբառային հա-
մապատկերը:

Ջ. Բառնասյան

Բանասիր. գիտ. թեկնածու

27/06/2022

ՀՀ ԿԳՄՄՆ Գիտության կո-
միտեի ֆինանսավորմամբ ի-

րականացվող 20TTSH-063
«Հայերենի դերը և ուսուցման
խնդիրները բազմալեզու մի-
ջավայրում» գիտական թեմա-
յի ուսումնասիրության շրջա-
նակներում ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառ-
յանի անվան լեզվի ինստի-
տուտի ավագ գիտաշխատող,
բ. գ. թ., դոց. Մ. Սարգսյանը
(թեմայի ղեկավար) և գիտաշ-
խատող, բ. գ. թ. Ս. Միքայելյա-
նը (թեմայի կատարող) ս. թ.
հունիսի 23-28-ը աշխատան-
քային այցով գործուղվել են
Լեհաստանի Կրակով քաղաք:
«Հայերենի դերը և ուսուցման
խնդիրները բազմալեզու մի-
ջավայրում» նախագծի նպա-
տակն է ներկայացնել բազմա-
լեզու միջավայրում՝ մասնա-
վորապես Լեհաստանի հայ-
կական համայնքի օրինակով,
հայերենի լեզվավիճակը, զար-
գացման միտումները, ինչպես
նաև հայերենը որպես երկ-
րորդ լեզու կամ օտար լեզու
դասավանդելու խնդիրները՝
որպես կիրառական լեզվաբա-
նության ուսումնասիրության
առարկա:

Գիտաշխատակիցները Լե-
հաստանում ապրող լեզվա-
կան հանրույթի շրջանում ի-
րականացնում են հանրալեզ-
վաբանական քննություն, հա-
վաքում անհրաժեշտ տեղե-
կություններ տեղում գործա-

ռող լեզուների վերաբերյալ, քննում տարբեր համայնքների լեզվակիրների խոսքի ընդհանրությունների և տարբերությունների, փոխներթափանցումների և փոխազդեցությունների հետևանք հանդիսացող հատկանիշները, անհարկի օտարաբանությունների և նորաբանությունների անհրաժեշտությունը, հայերենի վրա օտար լեզուների դրական և բացասական ազդեցությունը:

Այցի ընթացքում նախատեսված են եղել նաև մի շարք հանդիպումներ հայկական համայնքի գիտակրթական հաստատությունների ներկայացուցիչների, հասարակական կազմակերպությունների, դպրոցների, համալսարանական աշխատակիցների հետ, ինչպես նաև դասախոսություններ՝ նվիրված հայերենի դասավանդման արդի հիմնախնդիրներին:

30/06/2022

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, բ. գ. թ., դոց. Մ. Սարգսյանը և գիտաշխատող, բ. գ. թ. Ս. Միքայելյանը ս.թ. հունիսի 23-28-ը Լեհաստանի Կրակով քաղաք գործուղման շրջանակներում

եղան Կրակովի «Հայ մշակութային ընկերություն» հյուր, հանդիպեցին լեհ հայագետ և իրանագետ Անդժեյ Պիսովիչին:

Ինստիտուտի գիտաշխատակիցները հայագետի հետ քննարկեցին ՀՀ ԿԳՄՄՆ Գիտության կոմիտեի ֆինանսավորմամբ իրականացվող 20TTSN-063 «Հայերենի դերը և ուսուցման խնդիրները բազմալեզու միջավայրում» գիտական թեմային առնչվող հարցեր, ինչպես օրինակ՝ լեհահայ համայնքի ձևավորման, Լեհաստանում հայկական միությունների սկզբնավորման, հայերենի ուսուցման, հայկական մշակույթի պահպանման, լեհահայերի խոսակցական լեզվի առանձնահատկություններին վերաբերող հարցեր:

Հարգարժան պրոֆեսորը մեծ պատրաստակամությամբ գիտաշխատակիցներին տրամադրեց արխիվային նյութեր, լուսանկարներ, անհրաժեշտ տվյալներ, օգնեց բացահայտել լեհահայերին և լեհահայերենը:

Դեռևս ուսանողական տարիներից Ա. Պիսովիչը հետաքրքրվել է արևելյան լեզուներով: Չնայած արտաքին հանգամանքների հարուցած դժվարություններին՝ մեծ համա-

ռությամբ կարողացել է կրթաթոշակներ հայթայթել և ուղեվորվել Պարսկաստան, Հայաստան՝ սովորելու պարսկերեն և հայերեն: 1960-ական թթ. սկզբին արևելահայերեն է սովորել Երևանի համալսարանում, այնուհետև՝ մի քանի տարի անց՝ Ֆրանսիայում սովորել է գրաբար և արևմտահայերեն: 1970-ական թթ. դեկտեմբերի 31-ին Յագելոնյան համալսարանի իրանագիտության բաժինը՝ պրոֆեսորը դասավանդել է պարսկերենի քերականություն, սակայն իր համառ ջանքերի շնորհիվ կարողացել է հայերենի ուսուցումը ներառել կրթական գործընթացում՝ որպես երկրորդ լեզվի ուսուցում և օժանդակ միջոց իրանագիտական բաժնի ուսումնառության համար:

Ավելի ուշ՝ 1991 թ. պրոֆ. Պիսովիչը Հոլանդիայի Լեյդենի համալսարանում որպես հրավիրյալ դասախոս դասավանդել է հայ բարբառագիտություն՝ անգլերենի միջնորդությամբ: Հայերենի բարբառների նկատմամբ հետաքրքրությունը ևս առաջացել էր ուսանողական տարիներին. Ա. Պիսովիչը Հայաստանում ուսանելու տարիներին ակադ. Գ. Սևակից հանձնարարություն էր ստացել ուսումնասի-

րելու Փարպի գյուղի բարբառը:

Լինելով ազգությամբ լեհ՝ պրոֆ. Պիսովիչը մեծ նվիրումով դասավանդել և տարածել է հայերենը, իր ուսանողների մեջ արթնացրել հետաքրքրություն հայերենի և Հայաստանի նկատմամբ:

Հայագետ Պիսովիչի աշխատությունները տարբեր լեզուներով են: Նրա ուսումնասիրությունների շրջանակում են ժամանակակից գրական հայերենը իր երկու տարբերակներով, հայ բարբառագիտությունը, հայատառ լեհերեն վավերագրությունը: Մեծ հայագետը աննկարագրելի աշխատանք է կատարում ցայսօր՝ հայկական մշակույթը տարածելու հարցում: Նրա թարգմանությամբ լույս են տեսել Հովհ. Թումանյանի, Ավ. Իսահակյանի, Պարույր Սևակի ստեղծագործությունները: Նրա աշխատասիրությամբ և ծանոթագրություններով Լեհաստանում լեհերեն հրատարակվել են Խ. Աբովյանի «Վերք Հայաստանին», Մ. Խորենացու «Հայոց պատմությունը», Հակոբ Պարոնյանի «Մեծապատիվ մուրացկանները»:

28/06/2022

2022 թ. հունիսի 28-ին ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գիտական խորհրդի նիստում հանդիսավորությամբ նշվեց ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի վարիչ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վազգեն Գուրգենի Համբարձումյանի ծննդյան 75-ամյակը:

Շնորհավորական խոսքով հանդես եկավ լեզվի ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվալյանը: «Դուք մեր ինստիտուտի նվիրյալներից եք, մարդ, և անհատականություն, որը տարիներ շարունակ անձնվեր աշխատանքով նպաստել է գիտական մտքի առաջընթացին: Ձեր երկու տասնյակից ավելի մենագրությունները, հարյուրից ավելի գիտական հոդվածները՝ լույս տեսած հայերեն և այլ լեզուներով, լուրջ ներդրում են հայերենագիտության ոլորտում», - նշեց տնօրենը:

Ինստիտուտի կոլեկտիվը ի սրտե շնորհավորում է հոբելյարին և մաղթում քաջառողջություն, արևշատություն և ստեղծագործական նորանոր ձեռքբերումներ:

09/07/2022

Գիտության կոմիտեի կողմից ֆինանսավորվող «Շիրակի մարզի բարբառային համապատկեր» ծրագրի շրջանակում ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի բարբառագետների խումբը, ըստ նախատեված պլանի, հուլիսի 5-ից 8-ը բարբառագիտական հետազոտություններ իրականացրեց Շիրակի մարզի Մեծ Մանթաշ, Փոքր Մանթաշ, Սարալանջ, Մարմաշեն, Վահրամաբերդ, Կապս, Նոր Կյանք, Վարդաքար և Հառիճ գյուղերում: Բարբառակիրների հետ անկաշկանդ զրույցների, հարցումների և տեսաձայնագրման շնորհիվ հավաքվեց ուսումնասիրության համար անհրաժեշտ բավականաչափ նյութ:

Բնակչության բարյացակամ և բարեհաճ վերաբերմունքը, ինչպես նաև խմբին իրենց աջակցությունը բերած շատ շիրակցիներ, տեղական իշխանության ներկայացուցիչներ մեծապես նպաստեցին աշխատանքների հաջող ընթացքին: